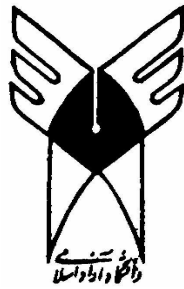

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی ، گروه جامعه شناسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش جمعیت شناسی

عنوان :

شناخت دگرگونی های باروری و رعایت تنظیم خانواده در بین
زنان همسر دار ۳۹-۳۰ ساله مراجعه کننده به مراکز بهداشتی
درمانی در منطقه ۱۳ شهر تهران ۱۳۸۹

استاد راهنما :

دکتر سید رضا معینی

استاد مشاور :

دکتر تورج دانشور

پژوهشگر :

آزاده عباسی

زمستان ۱۳۹۰

تقدیم به:

پدر و مادر و برادرانم که
مشوقان اصلی من برای درس
خواندن و ادامه تحصیل بودند.

تقدیر و تشکر

بیش از هر چیز پروردگار بزرگ را شاکرم که به من فرصت زیستن داد، چشمانم را به نور علم روشنی داد، دستانم را به فضیلت قلم آشنا ساخت، دلم را به اشتیاق آموختن و جانم را به بی‌تابی دانستن شرافت بخشید.

بدین وسیله لازم می‌دانم از استاد ارجمند، جناب آقای دکتر سید رضا معینی، به عنوان استاد راهنما که از تجربیات و رهنمودهای ارزشمند ایشان بهره‌مند شدم، سپاسگزار می‌نمایم. از استاد گرامی، جناب آقای دکتر تورج دانشور که هدایت و مشاور این پایان‌نامه را بر عهده داشتند و از زحمات بی‌دریغ ایشان بهره‌مند شدم قدر دانی نمایم.

از استاد محترم، جناب آقای دکتر ساسان ودیعه که داوری پایان‌نامه اینجانب را تقبل نمودند و نکته‌نظرات ارزشمند ایشان باعث تکمیل مجموعه شد، کمال تشکر و قدر دانی را دارم. و در پایان مراتب سپاس و قدر دانی خود را از دوست عزیزم خانم پونه فهرجی که در تهیه و نگارش این پایان‌نامه با خلوص نیت مرا یاری نموده‌اند ابراز می‌دارم.

باشد که این یادآوری، نمایانگر سپاس بی‌پایان من نسبت به کمک‌های بی‌دریغ آنان بشمار آید. موفقیت روز افزون و سعادت ایشان را از خداوند منان خواستارم.

بسمه تعالی

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب آزاده عباسی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۷۰۸۴۹۲۹۳۰۰ در رشته علوم اجتماعی - جمعیت شناسی که در تاریخ ۱۳۹۰/۱۰/۱۸ از پایان نامه خود تحت عنوان: شناخت دگرگونی های باروری و رعایت تنظیم خانواده در بین زنان همسر دار ۳۹-۳۰ ساله مراجعه کننده به مراکز بهداشتی درمانی در منطقه ۱۳ شهر تهران ۱۳۸۹ با کسب نمره ۱۹/۲۵ و درجه عالی دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم:

۱. این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.
۲. این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
۳. چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
۴. چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضاء:

بسمه تعالی

در تاریخ ۱۳۹۰/۱۰/۱۸

دانشجوی کارشناسی ارشد **خاتم آزاده عباسی** از پایان نامه خود دفاع
نموده و بانمره ۱۹/۲۵ بحروف نوزده و بیست و پنج صدم و با
درجه **عالی** مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

چکیده

فصل اول : کلیات تحقیق

۲	۱-۱- مقدمه.....
۳	۲-۱- بیان مسئله.....
۴	۳-۱- اهمیت موضوع.....
۴	۴-۱- علت انتخاب موضوع.....
۵	۵-۱- هدفهای تحقیق.....
۵	۱-۵-۱- اهداف کلی.....
۵	۲-۵-۱- اهداف جزئی.....
۶	۶-۱- سئوالات تحقیق.....
۶	۷-۱- فرضیه های تحقیق.....
۷	۸-۱- قلمرو مطالعاتی تحقیق.....
۷	۹-۱- محدودیتها و موانع تحقیق.....
۸	۱۰-۱- ویژگیهای منطقه ۱۳.....
۸	۱۱-۱- پیشینه کلی تحولات منطقه ۱۳.....
۱۲	۱۲-۱- شناخت آماری جمعیتی زنان گروه سنی ۳۰-۳۹ ساله.....

فصل دوم : بررسی ادبیات و چارچوب نظری تحقیق

۱۷	۱-۲- تاریخچه رشد جمعیت جهان.....
۱۷	۱-۱-۲- مرحله قبل از پیدایش کشاورزی.....
۱۸	۲-۱-۲- مرحله بعد از پیدایش کشاورزی.....
۲۰	۳-۱-۲- مرحله بعد از انقلاب صنعتی.....
۲۲	۲-۲- ساخت جمعیت جهان.....
۲۵	۳-۲- پیش بینی جمعیت جهان در آینده.....
۲۶	۴-۲- بررسی روند رشد جمعیت ایران.....
۲۹	۵-۲- نقش باروری در تحولات جمعیت ایران.....
۳۱	۶-۲- عوامل مؤثر در میزان باروری زنان.....
۳۱	۱-۶-۲- عوامل محیطی.....
۳۲	۲-۶-۲- عوامل اجتماعی.....
۳۳	۳-۶-۲- عوامل اقتصادی.....

- ۳۳..... عوامل جمعیتی ۴-۶-۲
- ۳۵..... عوامل آموزشی و فرهنگی ۵-۶-۲
- ۳۶..... ویژگی‌های جمعیت ایران در مقایسه با کشورهای پیشرفته و کمتر توسعه‌یافته ۷-۲
- ۳۶..... میزان مولید ۱-۷-۲
- ۳۶..... مرگ‌ومیر ۲-۷-۲
- ۳۷..... میزان رشد جمعیت ۳-۷-۲
- ۳۷..... میزان باروری کل ۴-۷-۲
- ۳۸..... عوامل مؤثر بر کاهش باروری در ایران ۸-۲
- ۳۸..... کاهش میزان مرگ و میر اطفال ۱-۸-۲
- ۳۸..... افزایش هزینه‌ی نسبی فرزندان ۲-۸-۲
- ۳۸..... افزایش میزان باسوادی و شهرنشینی ۳-۸-۲
- ۳۹..... آگاهی عمومی درباره‌ی مشکلات جمعیتی ۴-۸-۲
- ۳۹..... برنامه‌های تنظیم خانواده ۵-۸-۲
- ۴۰..... ضرورت اجرای برنامه‌های تنظیم خانواده در جهان و ایران ۹-۲
- ۴۲..... تاریخچه تنظیم خانواده در ایران ۱۰-۲
- ۴۲..... قبل از انقلاب اسلامی ۱-۱۰-۲
- ۴۳..... بعد از انقلاب اسلامی ۲-۱۰-۲
- ۴۴..... تاریخچه تنظیم خانواده در جهان ۱۱-۲
- ۴۷..... روشهای پیشگیری از بارداری ۱۲-۲
- ۴۷..... کاندوم ۱-۱۲-۲
- ۴۷..... آی. یو. دی ۲-۱۲-۲
- ۴۸..... قرصهای ضد بارداری ۳-۱۲-۲
- ۴۹..... نورپلنت ۴-۱۲-۲
- ۴۹..... وازکتومی ۵-۱۲-۲
- ۴۹..... توبکتومی ۶-۱۲-۲
- ۴۹..... آمپولهای تزریقی ۷-۱۲-۲
- ۵۰..... تزریق میکرو کپسول ۸-۱۲-۲
- ۵۰..... ایمپلنت‌های قابل جذب ۹-۱۲-۲
- ۵۰..... حلقه‌ی واژینال ۱۰-۱۲-۲
- ۵۰..... مواد نطفه کش ۱۱-۱۲-۲
- ۵۰..... جلوگیری از بارداری با روش منقطع به وسیله مرد ۱۲-۱۲-۲
- ۵۱..... پیشگیری از بارداری از راه خوردن قرص در مردان ۱۳-۱۲-۲
- ۵۱..... عقاید و نظریات جمعیتی ۱۳-۲
- ۵۲..... طرفداران افزایش جمعیت ۱-۱۳-۲

۵۷	..... ۲-۱۳-۲- مخافان افزایش جمعیت
۶۰	..... ۲-۱۳-۳- طرفداران جمعیت ثابت
۶۱	..... ۲-۱۳-۴- طرفداران حد متناسب جمعیت
۶۵	..... ۲-۱۴-۱- تئوریها و مدل‌های باروری
۶۶	..... ۲-۱۴-۱- مدل متغیرهای بینابین
۶۹	..... ۲-۱۴-۲- تئوری انتقال جمعیت شناختی
۷۲	..... ۲-۱۴-۳- تئوریهای اقتصادی باروری
۷۸	..... ۲-۱۴-۴- مدل جامعه شناختی تبیین باروری
۷۹	..... ۲-۱۴-۵- تئوری جریان ثروت بین نسلی
۸۱	..... ۲-۱۴-۶- تئوری تبیین نهادی
۸۳	..... ۲-۱۴-۷- تئوری برابری جنسیتی
۸۴	..... ۲-۱۴-۸- تئوری اشاعه
۸۶	..... ۲-۱۵- چارچوب نظری تحقیق
۸۸	..... ۲-۱۶- مدل تحقیق
۸۹	..... ۲-۱۷- پیشینه تحقیق
۸۹	..... ۲-۱۷-۱- تحقیقات خارجی
۹۱	..... ۲-۱۷-۲- تحقیقات داخلی

فصل سوم : روش شناسی تحقیق

۹۴	..... ۳-۱- روش تحقیق
۹۴	..... ۳-۲- جامعه آماری
۹۵	..... ۳-۳- حجم نمونه
۹۶	..... ۳-۴- روش و ابزار جمع‌آوری اطلاعات
۹۶	..... ۳-۵- تجزیه و تحلیل اطلاعات
۹۷	..... ۳-۶- روایی و پایایی پرسشنامه
۹۷	..... ۳-۶-۱- اعتبار (روایی)
۹۷	..... ۳-۶-۲- اعتماد (پایایی)
۹۸	..... ۳-۷- متغیرهای تحقیق
۹۸	..... ۳-۷-۱- متغیر وابسته
۹۸	..... ۳-۷-۲- متغیر مستقل
۹۸	..... ۳-۸- تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرها
۹۸	..... ۳-۸-۱- متغیر وابسته
۹۹	..... ۳-۸-۲- متغیرهای مستقل

فصل چهارم : تجزیه و تحلیل یافته های تحقیق

۱۰۲	۱-۴- مقدمه
۱۰۲	۲-۴- یافته های توصیفی
۱۴۲	۳-۴- تجزیه و تحلیل استنباطی
۱۴۲	۱-۳-۴- فرضیه اول
۱۴۴	۲-۳-۴- فرضیه دوم
۱۴۶	۳-۳-۴- فرضیه سوم
۱۴۸	۴-۳-۴- فرضیه چهارم
۱۵۰	۵-۳-۴- فرضیه پنجم
۱۵۲	۶-۳-۴- فرضیه ششم
۱۵۴	۷-۳-۴- فرضیه هفتم

فصل پنجم : نتیجه گیری و پیشنهادات

۱۵۷	۱-۵- خلاصه
۱۵۸	۲-۵- نتیجه گیری
۱۵۹	۳-۵- پیشنهادات
۱۶۰	۴-۵- راهکارها
۱۶۱	منابع و مأخذ

ضمائم

۱۶۸	پرسشنامه
-----	----------

فهرست جداول

صفحه

عنوان

جدول ۱-۱۲-۱	زنان ۳۰-۳۹ ساله همسر دار فعال از نظر اقتصادی	۱۲
جدول ۱-۱۲-۲	زنان ۳۰-۳۹ ساله همسر دار فعال از نظر اقتصادی	۱۳
جدول ۱-۱۲-۳	زنان ۳۰-۳۹ ساله همسر دار بر حسب وضع سواد	۱۴
جدول ۱-۱۲-۴	زنان ۳۰-۳۹ ساله همسر دار بر حسب وضع سواد	۱۵
جدول ۱-۲	برآورد جمعیت دنیا از ۸۰۰ ق.م تا ۱۹۹۹	۲۱
جدول ۲-۲	برخی از شاخصهای جمعیتی جهان به تفکیک کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه و قاره ها در سال ۱۹۹۵	۲۴
جدول ۳-۲	افزایش سالیانه جمعیت جهان بر مبنای گزینه متوسط طی سالهای (۱۹۵۰ - ۲۰۲۵)	۲۶
جدول ۴-۲	جمعیت ایران در حد فاصل سالهای ۱۲۶۰ تا ۱۳۸۵ شمسی	۲۷
جدول ۵-۲	جدول باروری	۳۷
جدول ۱-۴	زنان بر حسب گروههای منتخب سنی	۱۰۲
جدول ۲-۴	زنان بر حسب گروههای منتخب سنی شوهر	۱۰۳
جدول ۳-۴	زنان بر حسب سن زن هنگام ازدواج	۱۰۴
جدول ۴-۴	زنان بر حسب گروههای منتخب سنی شوهر در هنگام ازدواج	۱۰۵
جدول ۵-۴	زنان بر حسب مدت ازدواج	۱۰۶
جدول ۶-۴	زنان بر حسب محل تولد	۱۰۷
جدول ۷-۴	زنان بر حسب محل تولد شوهر	۱۰۸
جدول ۸-۴	زنان بر حسب دوره تحصیلی	۱۰۹
جدول ۹-۴	زنان بر حسب دوره تحصیلی شوهر	۱۱۰
جدول ۱۰-۴	زنان بر حسب وضع فعالیت اقتصادی	۱۱۱
جدول ۱۱-۴	زنان بر حسب گروههای عمده شغلی	۱۱۲
جدول ۱۲-۴	زنان بر حسب وضع فعالیت اقتصادی شوهر	۱۱۳
جدول ۱۳-۴	زنان بر حسب گروه عمده شغلی شوهر	۱۱۴
جدول ۱۴-۴	زنان بر حسب تعداد جنین سقط شده	۱۱۵
جدول ۱۵-۴	زنان بر حسب تعداد جنین دختر سقط شده	۱۱۶
جدول ۱۶-۴	زنان بر حسب تعداد جنین پسر سقط شده	۱۱۷
جدول ۱۷-۴	زنان بر حسب دارا بودن حاملگی در طول عمر	۱۱۸
جدول ۱۸-۴	زنان بر حسب فاصله زمانی ازدواج تا اولین فرزند	۱۱۹
جدول ۱۹-۴	زنان بر حسب فاصله زمانی اولین فرزند تا دومین فرزند	۱۲۰
جدول ۲۰-۴	زنان بر حسب فاصله زمانی دومین فرزند تا سومین فرزند	۱۲۱
جدول ۲۱-۴	زنان بر حسب تعداد فرزندان در حال حاضر	۱۲۲

- جدول ۴-۲۲- زنان برحسب تعداد فرزندان حاضر به تعداد دلخواه ۱۲۳
- جدول ۴-۲۳- زنان برحسب تعداد مطلوب فرزندان ۱۲۴
- جدول ۴-۲۴- زنان برحسب تمایل به حاملگی برای جنس مطلوب ۱۲۵
- جدول ۴-۲۵- زنان برحسب آگاهی داشتن از برنامه های تنظیم خانواده ۱۲۶
- جدول ۴-۲۶- زنان برحسب طریقه آشنایی با برنامه های تنظیم خانواده ۱۲۷
- جدول ۴-۲۷- زنان بر حسب استفاده از وسایل پیشگیری ۱۲۸
- جدول ۴-۲۸- زنان برحسب نوع وسایل پیشگیری از بارداری ۱۲۹
- جدول ۴-۲۹- زنان برحسب نحوه رضایت از نوع وسایل جلوگیری ۱۳۰
- جدول ۴-۳۰- زنان برحسب دفعات رستوران رفتن در ماه ۱۳۱
- جدول ۴-۳۱- زنان برحسب دفعات سفر در سال ۱۳۲
- جدول ۴-۳۲- زنان برحسب نحوه تصرف محل سکونت ۱۳۳
- جدول ۴-۳۳- زنان برحسب درآمد ماهیانه ۱۳۴
- جدول ۴-۳۴- زنان برحسب اظهار نظر در مورد تأثیر هدیه دولت بر فرزندآوری ۱۳۵
- جدول ۴-۳۵- زنان برحسب اظهار نظر در مورد تأثیر هدیه دولت بر فرزند آوری دیگران ۱۳۶
- جدول ۴-۳۶- زنان برحسب ترجیح فرزند پسر به دختر ۱۳۷
- جدول ۴-۳۷- زنان برحسب اظهار نظر در مورد بهترین سن ازدواج پسر ۱۳۸
- جدول ۴-۳۸- زنان برحسب اظهار نظر در مورد بهترین سن ازدواج دختر ۱۳۹
- جدول ۴-۳۹- زنان برحسب اظهار نظر در مورد تأثیر سن ازدواج در باروری ۱۴۰
- جدول ۴-۴۰- زنان برحسب اظهار نظر در مورد تعیین فواصل باروری طبق برنامه دلخواه ۱۴۱
- جدول ۴-۴۱- زنان برحسب سن به هنگام ازدواج و تعداد فرزندان ۱۴۲
- جدول ۴-۴۲- زنان برحسب تحصیلات و تعداد فرزندان ۱۴۴
- جدول ۴-۴۳- زنان بر حسب وضع فعالیت اقتصادی و تعداد فرزندان ۱۴۶
- جدول ۴-۴۴- زنان برحسب فاصله گذاری میان موالید و تعداد فرزندان ۱۴۸
- جدول ۴-۴۵- زنان برحسب نحوه تصرف محل سکونت و تعداد فرزندان ۱۵۰
- جدول ۴-۴۶- زنان برحسب درآمد خانوار و تعداد فرزندان ۱۵۲
- جدول ۴-۴۷- زنان برحسب نوع وسایل پیشگیری از بارداری و تعداد فرزندان ۱۵۴

فهرست نمودارها

صفحه

عنوان

۱۴۳	نمودار ۱-۴ - سن زن به هنگام ازدواج و تعداد فرزندان
۱۴۵	نمودار ۲-۴ - تحصیلات زنان و تعداد فرزندان
۱۴۷	نمودار ۳-۴ - وضع فعالیت اقتصادی زنان و تعداد فرزندان
۱۴۹	نمودار ۴-۴ - فاصله گذاری میان موالید و تعداد فرزندان
۱۵۱	نمودار ۵-۴ - نحوه تصرف محل سکونت و تعداد فرزندان
۱۵۳	نمودار ۶-۴ - درآمد خانوار و تعداد فرزندان
۱۵۵	نمودار ۷-۴ - نوع وسایل پیشگیری از بارداری و تعداد فرزندان

چکیده

پژوهش حاضر برای شناخت دگرگونی‌های باروری و رعایت تنظیم خانواده در بین زنان همسر دار ۳۰-۳۹ ساله مراجعه کننده به مراکز بهداشتی درمانی در منطقه ۱۳ شهر تهران ۱۳۸۹ انجام شده است.

در این پژوهش متغیرهای تاثیر گذار بر الگوی باروری عبارتند از: سن زن به هنگام ازدواج، تحصیلات زنان، وضع فعالیت اقتصادی زنان، فاصله گذاری میان موالید، نحوه تصرف محل سکونت، درآمد خانوار و نوع وسایل پیشگیری از بارداری .

روش به کار گرفته شده در این پژوهش روش پیمایشی است. با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۳۷۷ نفر از زنان همسر دار ۳۰-۳۹ ساله در منطقه ۱۳ شهر تهران به عنوان نمونه انتخاب گردید. جمع آوری اطلاعات در این پژوهش از طریق پرسشنامه‌ای مشتمل بر ۳۴ سؤال تدوین شد. بعد از جمع آوری پرسشنامه‌ها داده‌ها با استفاده از نرم افزار Spss تجزیه و تحلیل شد. آمار استنباطی که در تجزیه و تحلیل مورد استفاده قرار گرفت شامل آزمون خی دو، ضریب همبستگی اسپیرمن، سامرز و کرامرز می‌باشد. نتایج حاصل از فرضیه‌های تحقیق نشان می‌دهد که بین سن زن به هنگام ازدواج، تحصیلات زنان، وضع فعالیت اقتصادی زنان و نوع وسایل پیشگیری از بارداری با تعداد فرزندان رابطه معنادار وجود داشته و بین فاصله گذاری میان موالید، نحوه تصرف محل سکونت و درآمد خانوار با تعداد فرزندان رابطه معنادار وجود نداشته است.

متغیرهای کلیدی: باروری، تنظیم خانواده، فاصله گذاری میان موالید، وسایل پیشگیری از بارداری

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

جمعیت‌شناسی دانشی است که کاربرد وسیعی در برنامه‌ریزی‌های اجتماعی دارد و روز به روز دامنه‌ی آن نیز گسترده‌تر می‌شود، شناخت ویژگی‌های جمعیت، چون تعداد، تراکم، توزیع جغرافیایی، ساختار سنی و جنسی، ترکیب و تحولات جمعیت و تحرک و جا به جایی فیزیکی و یا طبیعی آن در برنامه‌ریزی‌های اقتصادی - اجتماعی از اهمیت خاصی برخوردار است. امروزه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان ناگزیر از توجه به روابط متقابل موجود میان متغیرهای جمعیتی هستند؛ این متغیرها نه تنها در تحولات اقتصادی و اجتماعی مؤثرند بلکه معیارهای بنیادی توسعه نیز محسوب می‌شوند. شاید مهم‌ترین متغیری که در برنامه‌ریزی‌ها به عنوان مبنای محاسبات قرار می‌گیرد، جمعیت و دگرگونی‌های آن در گذشته و حال و پیش بینی تحولات آن در آینده است (کاظمی پور، ۱۳۸۴: ۹).

بر اساس گزارش «صندوق فعالیت‌های جمعیتی سازمان ملل متحد» در سال ۱۹۸۷ در هر دقیقه ۱۵۰ نفر، در هر روز ۲۲۰ هزار نفر و در هر سال ۸۰ میلیون نفر به جمعیت کره زمین افزوده می‌شود (تقوی، ۱۳۸۷: ۱۹).

در دهه‌ی ۱۹۶۰، هر سال ۶۰ میلیون نفر، در دهه‌ی ۱۹۸۰، هر سال ۸۰ میلیون نفر به جمعیت جهان افزوده شده است. این روند افزایش، در دهه‌ی ۱۹۹۰ حدود ۹۵ میلیون نفر و در سال ۲۰۰۰، حدود ۱۰۰ میلیون نفر را به جمعیت جهان اضافه می‌نماید. (صالحی، ۱۳۷۷: ۹).

از این جهت تحقیق در زمینه‌ی پدیده‌های جمعیتی و شناخت کامل آن به منظور اتخاذ سیاست‌های جمعیتی و به کار بردن آن در جامعه‌ها بر عهده دولت‌ها است، اما ایجاد میل و انگیزه در مردم برای پذیرش و اجرای برنامه‌های تنظیم خانواده مستلزم داشتن آگاهی اجتماعی از مسائل مربوط به جمعیت است و این آگاهی مسلماً از طریق آموزش در سطح‌های مختلف می‌تواند فراهم شود (نیک خلق، ۱۳۷۹: ۵).

۱-۲- بیان مسئله

خانواده هسته‌ی اصلی جامعه و یکی از قدیمی‌ترین گروه‌ها است این گروه کارکردهای اجتماعی کردن فرزندان، مراقبت از سالمندان و کودکان و آرامش روحی و روانی اعضاء را بر عهده دارد. در کنار کارکردهای ذکر شده برای خانواده می‌توان به کارکرد تولید نسل و فرزندآوری اشاره کرد (خاتمی، ۱۳۸۸: ۳).

به رغم کاهش میزان باروری طی چند سال اخیر در ایران، نباید از پیامدهای افزایش جمعیت در سال‌های آینده غافل بود. زیرا: اولاً، حتی اگر پایین‌ترین برآوردهای اعلام شده درباره‌ی نرخ کنونی رشد جمعیت (مثلاً نرخ ۱/۲ درصد ارائه شده از طرف سازمان ثبت احوال کشور) را ملاک محاسبه قرار دهیم، باز هم در سال‌های آتی شاهد ازدیاد جمعیت قابل ملاحظه‌ای خواهیم بود که تأمین نیازهای گوناگون آن خالی از دشواری نخواهد بود. ثانیاً، طی چند سال اخیر، بسیاری از افرادی که در سال‌های اولیه‌ی پس از انقلاب اسلامی، با توجه به سیاست تشویق مولید در آن دوره، زاده شدند به سنین ازدواج و باروری رسیده‌اند (کتابی، ۱۳۸۷: ۲۸). لذا اجرای برنامه‌های تنظیم خانواده و کنترل مولید، رشد بی‌رویه‌ی جمعیت و اثرات نامطلوب اجتماعی و اقتصادی ناشی از آن را کاهش می‌دهد. بنابراین توجه به متغیر جمعیتی باروری و تداوم پژوهشهایی در این زمینه به شناسایی ابعاد مسأله‌ی رشد جمعیت کمک می‌کند.

حال سؤال اصلی این پژوهش این است که دگرگونی‌های باروری و رعایت تنظیم خانواده در بین زنان همسرदार ۳۹-۳۰ ساله مراجعه کننده به مراکز بهداشتی درمانی در منطقه ۱۳ شهر تهران چگونه و به چه صورت است؟

۱-۳- اهمیت موضوع

تدوین و اجرای سیاست‌های جمعیتی امروزه به عنوان جزئی از برنامه‌ی ملی توسعه‌ی فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی کشورهای در حال توسعه تلقی می‌شود (زنجانی و دیگران، ۱۳۷۸: ۱۱۳).

تنظیم خانواده می‌تواند از ۲۵ تا ۳۵ درصد مرگ پانصد هزار زنی که همه ساله در جهان به علل مربوط به حاملگی جان خود را از دست می‌دهند، جلوگیری نماید و می‌تواند از عوارض و معلولیت‌های نامعلوم و رنج آور میلیون‌ها نفر انسان که نتیجه‌ی مستقیم حاملگی‌های پر خطر می‌باشد بکاهد. تنظیم خانواده می‌تواند از اغلب پنجاه هزار سقط غیر قانونی که همه روزه در جهان انجام می‌شود و به مرگ یکصد و پنجاه هزار زن جوان در سال منتهی می‌شود جلوگیری نماید و سبب بهبود قابل ملاحظه‌ای در کوتاه مدت و دراز مدت در کیفیت زندگی زنان از طریق کاهش بار جسمی و روانی حاملگی‌های پشت سر هم آنها گردد و فرصت‌های کسب آموزش و تحصیل، کسب درآمد و اشتغال، مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، آموزش و پرورش صحیح فرزند را برای میلیون‌ها زن در جهان فراهم کند (صادقی پور رودسری، تحویل‌داری، ۱۳۸۳: ۲۰۴-۲۰۳).

۱-۴- علت انتخاب موضوع

کشور ما ایران از جمله کشورهایی است که دارای رشد جمعیت بالایی می‌باشد و در حال حاضر که در جهت رسیدن به توسعه‌ی اقتصادی و اجتماعی گام بر می‌داریم، توجه به مسئله‌ی جمعیت و کنترل رشد بی‌رویه‌ی آن از حساسیت ویژه‌ای برخوردار است. هر نوع برنامه‌ریزی در امر کنترل جمعیت مستلزم توجه به باروری است و تنظیم خانواده به عنوان یک اصل اساسی در زندگی بشر در نظر گرفته می‌شود. با اجرای برنامه‌های وسیع در زمینه‌ی کنترل جمعیت در سال‌های اخیر تا حد قابل ملاحظه‌ای از سرعت رشد جمعیت کاسته شده است. لذا آموزش مسئله‌ی جمعیت و تنظیم خانواده برای افراد بسیار حائز اهمیت و ضروری می‌باشد. علت انتخاب این پژوهش به دلایل زیر است:

۱- تاکنون هیچ مطالعه‌ای در مورد باروری زنان همسردار در این منطقه شهری صورت نگرفته است.

۲- شناخت نسبی از وضعیت منطقه مورد مطالعه و دسترسی ساده به آن.

۳- آشنایی با فرهنگ مردم این منطقه.

۱-۵- اهداف تحقیق

۱-۵-۱- اهداف کلی

هدف کلی این پژوهش، شناخت دگرگونی‌های باروری و رعایت تنظیم خانواده در بین زنان همسردار ۳۹-۳۰ ساله مراجعه کننده به مراکز بهداشتی درمانی در منطقه ۱۳ شهر تهران ۱۳۸۹ می‌باشد.

۱-۵-۲- اهداف جزئی

- ۱- بررسی رابطه بین سن زن به هنگام ازدواج و تعداد فرزندان وی.
- ۲- بررسی رابطه بین تحصیلات زنان و تعداد فرزندان.
- ۳- بررسی رابطه بین وضع فعالیت اقتصادی زنان و تعداد فرزندان.
- ۴- بررسی رابطه بین فاصله گذاری میان موالید و تعداد فرزندان.
- ۵- بررسی رابطه بین نحوه تصرف محل سکونت و تعداد فرزندان.
- ۶- بررسی رابطه بین درآمد خانوار و تعداد فرزندان.
- ۷- بررسی رابطه بین نوع وسایل پیشگیری از بارداری و تعداد فرزندان.

۱-۶- سئوالات تحقیق

- ۱- آیا بین سن زن به هنگام ازدواج و تعداد فرزندان وی رابطه وجود دارد؟
- ۲- آیا بین تحصیلات زنان و تعداد فرزندان رابطه وجود دارد؟
- ۳- آیا بین وضع فعالیت اقتصادی زنان و تعداد فرزندان رابطه وجود دارد؟
- ۴- آیا بین فاصله گذاری میان موالید و تعداد فرزندان رابطه وجود دارد؟
- ۵- آیا بین نحوه تصرف محل سکونت و تعداد فرزندان رابطه وجود دارد؟
- ۶- آیا بین درآمد خانوار و تعداد فرزندان رابطه وجود دارد؟
- ۷- آیا بین نوع وسایل پیشگیری از بارداری و تعداد فرزندان رابطه وجود دارد؟

۱-۷- فرضیه‌های تحقیق

معادل لاتینی فرضیه از ریشه‌ای یونانی به معنای فرض و حدس گرفته شده است. در فارسی معادل‌هایی چون شرط فرض یافته است. «به طور کلی، فرضیه پرسشی است جهت یافته که انسان در برابر یک امر واقع، که از قبل برگزیده شده است مطرح می‌سازد. خواه به منظور بررسی این امر که آیا قوانین شناخته شده در مورد آن قابل اعمال هستند یا خیر، خواه جهت دستیابی به قوانین تازه، روابطی نو و یا پیشنهاد تجربه‌هایی جدید.» (ساروخانی، ۱۳۸۲: ۱۰۰).

برای جامعه مورد بررسی فرضیات تحقیق به صورت زیر در نظر گرفته شده است:

- ۱- به نظر می‌رسد بین سن زن به هنگام ازدواج و تعداد فرزندان وی رابطه وجود دارد.
- ۲- به نظر می‌رسد بین تحصیلات زنان و تعداد فرزندان رابطه وجود دارد.
- ۳- به نظر می‌رسد بین وضع فعالیت اقتصادی زنان و تعداد فرزندان رابطه وجود دارد.
- ۴- به نظر می‌رسد بین فاصله گذاری میان موالید و تعداد فرزندان رابطه وجود دارد.
- ۵- به نظر می‌رسد بین نحوه تصرف محل سکونت و تعداد فرزندان رابطه وجود دارد.